کارگاه داستان [۱۱۶]

چشم‌های دکمه‌ای من

علی موسی‌زاده
داستان‌نویس

بخش هفتم | حالا که صحبت از ممنوعیت ها و احتیاط هاست، تکلیف نحوه ارائه اطلاعات در داستان چه می شود؟ راوی اول شخص می تواند خواننده را مستقیما خطاب قرار دهد که «آهای! تویی که داری داستان من را می خوانی! حواست باشد که من فلان و بهمانم» یا باید وانمود کند که خواننده را نمی بیند، و در ذهن خودش مشغول به دنیای خودش باشد؟ وضعیت دیگری هم وجود دارد؟

برای پاسخ به این سؤالات، شاید بشود سیاهه ای بی پایان از انواع اول شخص ها ترتیب داد و برای هرکدام یک توضیح ارائه کرد. حکمی که این غائله را ختم می‌کند این است که «نویسنده تصمیم می‌گیرد چه نوع راوی اول شخصی در داستان حضور داشته باشد». برای مثال، در داستان «تو گرو بگذار، من پس می‌گیرم» از شرمن الکسی، راوی شنگول و بی خیال و لاقیدی داریم که ابایی ندارد از اینکه مستقیما با خواننده داستان حرف بزند و سیر تا پیاز زندگی اش را برای او تعریف کند.

> اصلا شاید این جور حرف ها برای شما جالب نباشد، چون سرخ پوست های دربه در همه جای سیاتل پلاس اند. ما برای شما یک مشت آدم کسل کننده ایم که خیلی راحت از کنارمان می‌گذرید؛ فوقش این است که نیم نگاهی بهمان می اندازید -حالا چون کفرتان درآمده، یا حالتان از ما به هم می خورد، یا اینکه بابت آخروعاقبت وحشتناکمان متأسفید. اما ما هم به هرحال آدمیم؛ دل داریم، کس وکار داریم. با یک سرخ پوست دربه در پلینزی رفیقم که پسرش سردبیر یک روزنامه جنجالی طرف های شرق است. یک جورهایی بهش مشکوکم؛ می دانید؟ ما سرخ پوست ها توی دروغ پردازی و افسانه بافی کارکشته ایم ... .[۱]

می بینید این جکسون جکسون یا -به قول خودش- «جکسون مربع» چطور با وراجی هایش ما را خطاب قرار می دهد و از همان ابتدای کار تکلیف خودش را با مخاطب روشن می‌کند؟ در این وضعیت، چند مزیت وجود دارد؛ اول اینکه نویسنده در ارائه اطلاعات به مخاطب دچار چالش و درگیری نمی شود؛ به تعبیر برشت، چون دیوار چهارم می شکند و آن مانع نامرئی از بین شخصیت های نمایش و مخاطبان برداشته می شود، شخصیت (در اینجا، راوی) به راحتی می تواند با مخاطب صحبت کند و اصلا خودش را معرفی کند، تعریف کند که چرا در چنین موقعیتی گیر افتاده و ماجرای زندگی اش چیست. مزیت بعدی درباره کیفیت ارتباط حسی بین مخاطب و شخصیت (در اینجا، به ویژه، راوی) است. صمیمیتی که در داستان شکل می‌گیرد مخاطب را کیفور می‌کند و حس آشنایی با آدم یا آدم هایی جدید به او می دهد، آدم هایی که وراج اند و از گفتن زیروبم زندگی شان برای یک غریبه -که به تماشا یا خواندن آن ها نشسته- ابایی ندارند.

اما شهریار مندنی پور عزیز -که عمرش طولانی باد- در کتاب بی نظیر «ارواح شهرزاد» مسئله ای را مطرح می‌کند، اینکه چرا باید یک راوی، که با ما غریبه است و اصلا ما را نمی شناسد، بنشیند و اسراری را که بعید است به هر کسی بگوید برای ما -که تازه با او آشنا شده ایم- تعریف کند؛ این یعنی که یک جای کار می لنگد و موقعیت مشکوک است!

چنین سؤالی را و چنین زیرسؤال بردنی را به معنی ممنوعیت به‌کارگیری راوی هایی از جنس جکسون جکسون تعبیر نکنید؛ این سؤال بیشتر از نویسنده هایی است که سعی دارند با راوی های اول شخصی بنویسند که گویی متوجه حضور خواننده داستان نیست، اما جابه جا هرچه را می داند و از حقایق مسلم زندگی خودش است مدام توی ذهنش تکرار می‌کند و «با صدای بلند هم تکرار می‌کند». چرا؟ «برای اینکه مخاطب بداند.» و این تناقضی است که نمی شود به راحتی از آن گذشت. اینکه به در بگویی که دیوار بشنود، یعنی که متوجه حضور دیوار هستی، و الی آخر.

[۱] «تو گرو بگذار، من پس می‌گیرم»، نوشته شرمن الکسی، در «خوبی خدا؛ ۹ داستان از نویسندگان امروز آمریکا»، ترجمه امیرمهدی حقیقت، نشر ماهی.

با احترام عمیق و همیشگی به شهریار مندنی پور نازنین،
که همیشه عزیز است و نویسنده‌ای بس بزرگ.

صاحب‌خبر

رئیس کتابخانه ملی:

وضع کامران فانی رو به بهبود است

کامران فانی اکنون در بیمارستان «سینا» بستری است.

غلامرضا امیرخانی، رئیس سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، در گفت وگو با خبرنگار خبرگزاری صداوسیما، با اشاره به شرایط کامران فانی، کتابدار و پژوهشگر پیشکسوت، از بهبود وضعیت جسمی وی و انتقالش از یکی از آسایشگاه های اطراف کرج به بیمارستانی مجهز در تهران خبر داد.

امیرخانی درباره سوابق حرفه ای فانی گفت: استاد فانی پیش از انقلاب کارمند مرکز خدمات کتابداری بودند -مرکزی که کارهای تخصصی حوزه کتاب و اطلاع رسانی را انجام می داد- و تا پایان دوره خدمت خود با کتابخانه ملی همکاری داشتند.

او درباره آغاز انزوای فانی افزود: از اواخر سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸، ایشان به صورت خودخواسته در انزوا قرار گرفتند و ارتباطشان را با همه قطع کردند؛ تلفن پاسخ نمی دادند و کسی را به منزل نمی پذیرفتند. شخصا، بارها برای دیدارشان تلاش کردم و حتی به منزلشان رفتم، اما با وجود تماس های مکرر -حداقل پنجاه بار- موفق به دیدار نشدم.

رئیس سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، با اشاره به پیگیری های گسترده فرهنگی، گفت: در این مدت، استاد انوار و جمعی از بزرگان اهل فرهنگ جویای حالشان بودند. به تازگی نیز این احتمال مطرح شد که آن انزوا شاید کاملا خودخواسته نبوده و از سوی نزدیکان به ایشان تحمیل شده باشد؛ البته دراین باره قضاوتی ندارم. پس از اطلاع رسانی درباره بستری بودن ایشان در یکی از آسایشگاه های اطراف کرج، روند پیگیری ها جدی تر شد.

او درباره اقدامات اخیر توضیح داد: از آن زمان، فرهنگستان زبان و ادب فارسی (به ریاست دکتر حدادعادل)، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (دکتر صالحی) و کتابخانه ملی ایران، به سبب ارتباطات نزدیک با ایشان، پیگیر ماجرا بودند. خوشبختانه اکنون وضعیت استاد فانی بسیار بهتر است. از آسایشگاه نامناسب در کرج به یکی از بیمارستان های مجهز تهران منتقل شده اند و انواع آزمایش های پزشکی انجام شده است. احتمالا پس از اتمام این فرایند، در یکی-دو روز آینده به یکی از آسایشگاه های مناسب در تهران منتقل خواهند شد.

کامران فانی (متولد ۱۳۲۳) از چهره های اثرگذار حوزه کتابداری و پژوهش ادبی است. ازجمله آثار و فعالیت های او می توان به تألیف «فرهنگ موضوعی قرآن کریم» (با همکاری بهاءالدین خرمشاهی)، سرپرستی «دانشنامه دانش‌گستر» و مشارکت در تدوین «فرهنگنامه کودکان و نوجوانان» اشاره کرد.

گوهر شاهوار ۲۰۳

علی باقریان

۱۰۱۱ بِدان[۱] تا جهان از بدِ اَژدَها[۲]
به فرمانِ گرزِ[۳] من آید رها

۱۰۱۲ چو بخشایش آوَرد نیکی دِهش[۴]
به نیکی بباید سپَردن[۵] رَهش[۶]

۱۰۱۳ منم کدخدایِ[۷] جهان سربه سر
نشاید نشستن به یک جایْ بر[۸][۹][۱۰]

۱۰۱۴ وُگرنی من ایدَر[۱۱] همی بودمی
بسی با شما سال پَیمودمی

۱۰۱۵ مِهان[۱۲] پیشِ او خاک دادند بوس[۱۳]
ز درگاهْ برخاست آوایِ کوس[۱۴]

[۱] بِدان: برای آنکه. [۲] اَژدَها: مار بزرگ، صفتی برای ضحاک که ماردوش بود. (همچنین، گفته اند که «ضحاک» ریختی دیگرگون از «اَژدَهاک» است.) [۳] گرز: ابزاری جنگی-چوبی یا آهنین-که معمولا یک سرِ آن گِرد و سنگین است. (گرز فریدون سری همچون سر گاو داشت.) [۴] نیکی دِهش: نیکی کننده (صفتی برای خدا). [۵] سپَردن: پیمودن. [۶] چون خدایِ نیکی ده بخشش کرد، بایست راه او را درست و نیک اندیشانه پیمود. [۷] کدخدای: بزرگ، پادشاه. [۸] در قدیم، گاه، دو بار حرف اضافه می آورده اند، یک بار پیش از کلمه یا عبارت و یک بار پس از آن. «به یک جایْ بر»، مجموعا، یعنی «بر یک جای» [۹] من پادشاه همهٔ جهانم [و برای چنین کسی] نشستن بر یک جا [و رها کردن جاهای دیگرِ گسترهٔ فرمانروایی] شایسته نیست. [۱۰] این بیت به بیت پسین بسته است. [۱۱] ایدَر: در اینجا. [۱۲] مِهان: بزرگان. [۱۳] خاک دادند بوس: [به نشانهٔ بزرگداشت] خم شدند و خاک را بوسه دادند. [۱۴] کوس: فروکوفتن، طبل، فروکوفتنِ طبل.

چندوچون انتخاب متن برای خوش نویسی در گفت وگو با ۲ تن از هنرمندان این عرصه

خوش نویسی امروز گریزی از ادبیات معاصر ندارد

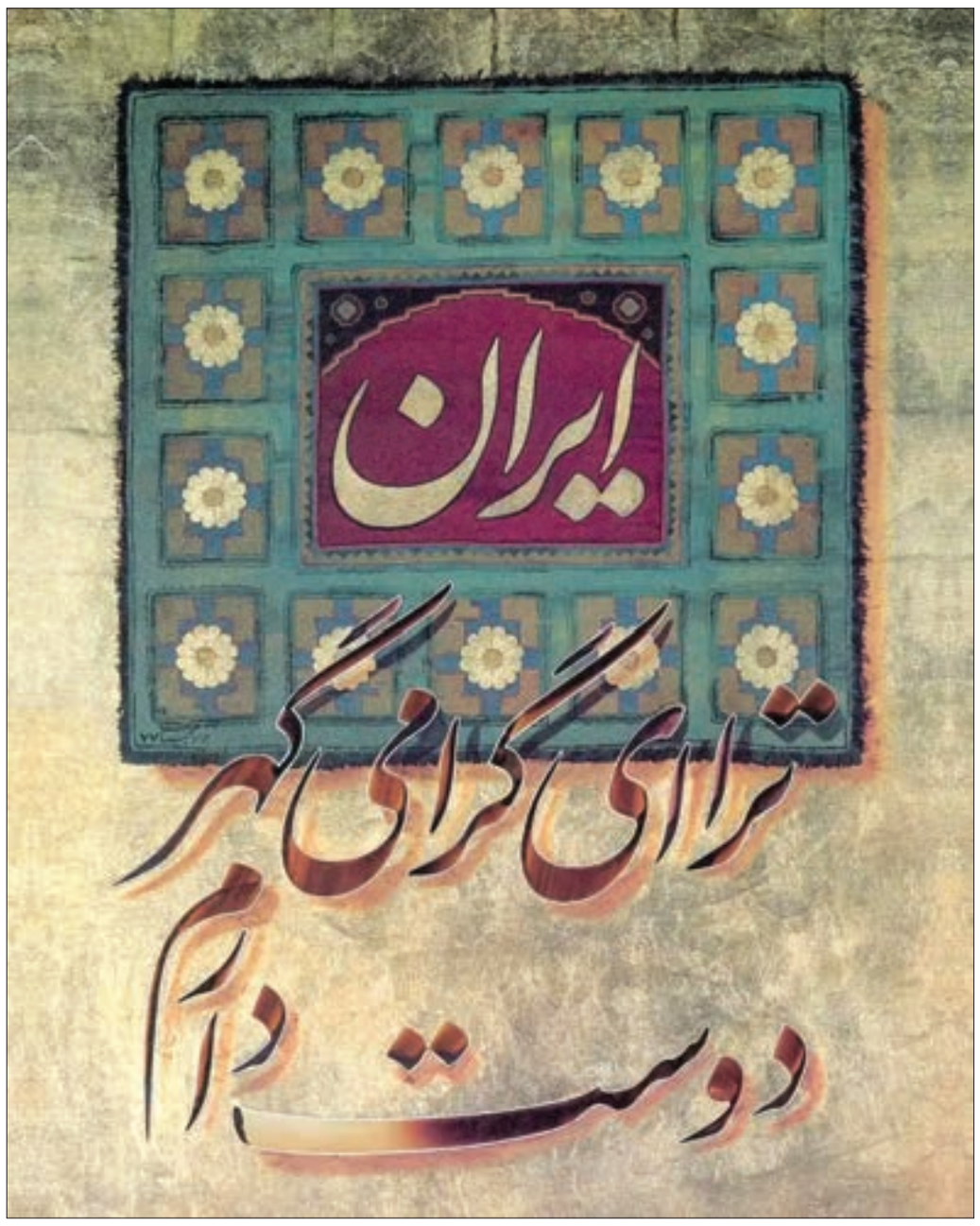

مصرعی از مهدی اخوان ثالث به خط جواد بختیاری

خادم

گفت‌وگو

ارتباط ادبیات و خوش نویسی ارتباطی دو سویه است؛ یکی ماده خام هنرنمایی است و دیگری محملی برای نشان دادن زیبایی آن یکی، ماندگار کردنش و آوردن آن در منظر مردمان. خوش نویسان نقشی فعالانه در برکشیدن اشعار و متون ادبی دارند و ذائقه و سلیقه آن ها بسیار در این امر تأثیرگذار است. سلیقه و ذائقه نیز متأثر از عوامل زیاد و مختلفی است، از روح زمانه تا بازار و تحمیل خواست خریدار بر هنرمند. ازاین رو، بعید و دور از انتظار نیست که برخی خوش نویسان سراغ متونی بروند که اهمیت ادبی آن ها کم باشد. در گزارش پیش رو، هم‌زمان با ایام هفته خوش نویسی، طی گفت وگو با دو خوش نویس، از آن ها درباره نحوه نگاه هنرمندان این صنف به ادبیات فارسی و دلایل ایشان در انتخاب متون ادبی برای هنرنمایی پرسیده ایم.

استفاده از اشعار معاصر دارد بیشتر می شود

هادی سیدخوانی، که از حدود سیزده سالگی خوش نویسی را شروع کرده و الان نزدیک به ۲۵ سال است به این هنر مشغول است، می‌گوید: در خوش نویسی، بیشتر از حافظ و سعدی و مولوی و متون فرهنگی خاص خودمان استفاده می شود، ولی از آیات قرآن و روایات نیز به خاطر طیف مذهبی استفاده می شود. خود من، به عنوان خوش نویس، از تمام شعرا تابلو نوشته ام، همچنین از آیات و روایات. فکر می کنم همه خوش نویسان همین برنامه را دارند. خوش نویس فقط از یک شاعر یا یک سبک و مکتب استفاده نمی‌کند، چون خوش نویسان جامع الاطراف هستند و دائم در ادبیات سیر و شعرهای مختلف را انتخاب می‌کنند. خوش نویس خیلی به انتخاب شعر دقت دارد. خود من بعضی وقت ها ساعت ها برای انتخاب شعر کتاب هایم را ورق می زنم.

او درباره تأثیر بازار بر انتخاب های خوش نویس بیان می‌کند: شعرهای فارسی معاصر قوت شعرهای کلاسیک را ندارند، اما بازار به این شعرها هم کشش دارد. ما از شعرای معاصر هم استفاده می‌کنیم. اینجا سلیقه شخصی هم مطرح است. البته اشعار معاصر دارد در خوش نویسی پررنگ تر می شود. اما من که استادان درجه یک را رصد و دنبال می‌کنم می بینیم که بسیار دقیق و خردمندانه متون را برای نوشتن انتخاب می‌کنند. شاید خوش نویسان سطح پایین تر آثاری را نوشته باشند که ضعیف ترند، اما خیلی کم پیش می آید که خوش نویسی بزرگ متنی را انتخاب کرده باشد که ضعیف بوده و غنای ادبی پایینی داشته باشد. هرقدر هم خوش نویس ارتباطش با ادبیات ضعیف و کم باشد، باز هم مطلبی که انتخاب کرده فوق العاده قوی بوده است. اصلا رابطه مستقیمی وجود دارد بین انتخاب متن و ارائه اثر خوب.

این مدرس انجمن خوش نویسان ایران و عضو شورای انجمن خوش نویسان ایران درباره تأثیر انتخاب خوب متن ادبی بر خوش نویسی می افزاید: یک قسمتی از ادبیات از طریق خوش نویسی منتقل می شود و همان طور که در موزه های دنیا ادبیات ایران را با خوش نویسی فاخر فارسی می شناسند، آیندگان هم میراث دار ما خواهند بود و به سهم خود فرهنگ ایران را از این طریق منتقل می‌کنند. ولی اگر -خدای ناکرده- ادبیاتی که استفاده می شود ضعیف باشد، تأثیر بسیار بدی دارد. ما دوستانی داریم که در زمینه خوش نویسی تحقیق تخصصی داشته اند و از اولین نکته هایی که به آن اشاره می‌کنند زیبایی اشعار است. در خوش نویسی، انتخاب نادرست متن ادبی فاجعه است. این بر بازار خود خوش نویسی هم تأثیر دارد: شعری که ضعیف باشد به هیچ عنوان مورد پسند مردم نیست و آن اثر را انتخاب نمی‌کنند.

بازار بر انتخاب های هنرمند اثر می گذارد

مریم امام وردی که حدود بیست سال سابقه تدریس خوش نویسی دارد، برخی جشنواره ها و فضای مجازی را از عوامل تأثیرگذار بر کار خوش نویسان و متون ادبی انتخابی آنان می داند و می‌گوید: ما در چندساله اخیر یک سری جشنواره ها را می بینیم که کشورهای حوزه خلیج فارس و ترکیه برگزار می‌کنند و با توجه به جوایز خیلی سنگینی که دارند خیلی از دوستان هنرمند در آن شرکت می‌کنند و می شود گفت خیلی ها، برای اینکه اثر باکیفیتی خلق کنند و رتبه به دست آورند، چند ماه فقط روی اجرای یک اثر تمرکز می‌کنند. متن ها هم معمولا متن های عربی و ادعیه است که خود جشنواره اعلام می‌کند. البته متن های عربی حتما نباید با خطوط عربی باشند و این شامل خط نستعلیق هم هست. از سوی دیگر، برخی هم برای انتخاب متن به فضای مجازی یا سفارش دهنده در آن فضا اعتماد می‌کنند و پیش می آید که نام شاعر یا متن اشتباه باشد. حتی ممکن است خوش نویسی متنی زیبا را که عام پسند است و نویسنده ناشناسی دارد انتخاب و اجرا کند.

او درباره اهمیت انتخاب متون ادبی نزد قدمای خوش نویسی می‌گوید: قدمای ما به شاعران کلاسیک و بزرگ توجه ویژه ای داشتند. مثلا می بینیم که تمام دیوان حافظ را چندین بار استادان بزرگ خوش نویسی نوشته اند. ازطرفی، می بینیم که اشعاری از شاعران کمترشناخته شده هم نوشته شده که البته با تحقیقات متأخر معلوم شده شاعر هرکدام کیست. یا متن های عربی مانند مناجات منسوب به حضرت علی(ع) چندین بار نوشته شده است.

این خوش نویس ادامه می دهد: البته شعر حافظ و سعدی و مولانا و شعرای کهن فارسی شعری نیست که قدیمی شود، چون این ها یک بُعد بین المللی و جهانی هم دارند و در جهان شناخته شده هستند. قطعا، شعر شعرای کلاسیک ما فراتر از دوره و زمانه ای خاص است و جایگاه ویژه ای دارد و در هر عصری و با هر خطی نوشته شود تأثیر خودش را دارد و نوشتن متن و شعر معاصر نمی تواند مانعی در راه دیده شدن آن ها بگذارد.

امام وردی درباره تأثیر بازار بر کار هنرمند هم از تجربه خودش مثال می آورد: من چند جور شعر در فضای مجازیِ اینستاگرام گذاشته ام، اما وقتی ببینم مخاطب یک شعر را که معمولی تر است انتخاب می‌کند شاید دفعه بعد دوباره سراغ همان تیپ شعر بروم، چون -به هرحال- اقتصاد بر هنر تأثیر خودش را می‌گذارد و هنرمند به فروش اثرش نیاز دارد. اما این تأثیر نمی تواند تعیین کننده باشد.

دبیر کنگره شعر «نبی رحمت»:

جوایز نقدی را افزایش داده ایم

رویداد

علیرضا قزوه، دبیر علمی کنگره بین المللی شعر «نبی رحمت»، در گفت وگو با خبرنگار «مهر» با اشاره به استقبال خوب شاعران جهان عرب از این کنگره، درباره آخرین وضعیت آن گفت: به لطف خدا و به برکت نام حضرت محمد(ص) شاعران فارسی زبان، به ویژه شاعران عرب زبان، استقبال خیلی خوبی از این کنگره داشته اند.

قزوه ادامه داد: تا این لحظه، شاعرانی از بیش از بیست کشور جهان، شامل سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا، آثار خود را به زبان های فارسی و عربی برای دبیرخانه کنگره «نبی رحمت» ارسال کرده اند. در میان این شاعران، چهره های نام آشنا و مطرحی هم وجود دارند که با شرکت در این کنگره به آن رونق بخشیده اند.

وی افزود: در پی این استقبال چشمگیر، حامی محترم این جشنواره، با هدف ارج نهادن به مشارکت ارزشمند شاعران، تصمیم به افزایش مجموع جوایز نقدی از ۹هزار دلار به ۱۴هزار دلار گرفته است. همچنین، تعداد برگزیدگان نهایی از شش نفر به دوازده نفر افزایش یافته است.

دبیر علمی کنگره «نبی رحمت» درباره تعداد برگزیدگان این کنگره گفت: از میان این دوازده برگزیده، شش شاعر عرب زبان و شش شاعر فارسی سرا به عنوان برندگان نهایی معرفی خواهند شد و همان طور که پیش از این بیان شده بود، اختتامیه این کنگره در شهرهای تهران و اصفهان برگزار خواهد شد.

قزوه در پایان، با اشاره به حامی مردمی این جایزه، گفت: امیدواریم این کنگره، که با حمایت و انگیزه بخشی یکی از خیران مسلمان برگزار می شود، آغاز خوبی برای برگزاری کنگره های بیشتر در حوزه شعر آیینی و دینی باشد. مشارکت مردمی در برگزاری چنین رویدادهایی به کاژ برکت بیشتر خواهد بخشید و شوق و ذوق شاعران را هم بیشتر خواهد کرد.

کنگره بین المللی شعر «نبی رحمت» به همت سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و با همکاری مشترک سازمان صداوسیما، استانداری اصفهان و وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، به مناسبت هزاروپانصدمین سالگرد میلاد نبی مکرم اسلام(ص)، در دو بخش شعر فارسی و شعر عربی برگزار می شود.